

Andrzej Stawarz

Działalność edukacyjna i popularyzatorska Muzeum Niepodległości w roku 2001

Niepodległość i Pamięć 9/1 (18), 293-309

2002

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Andrzej Stawarz

Działalność edukacyjna i popularyzatorska Muzeum Niepodległości w roku 2001

Muzeum Niepodległości kontynuowało swoją działalność wystawienniczą i edukacyjną w roku 2001 przede wszystkim zgodnie z założonym planem i realizując sprawdzone w latach poprzednich formy. Podstawowe cykle spotkań i imprezy doroczne zostały utrzymane, zaproponowano także kilka nowych rodzajów spotkań otwartych dla publiczności. Znaczna ich część wiązała się z tematyką prezentowanych wystaw czasowych, inne odpowiadały zainteresowaniom widzów oraz nawiązywały do problematyki współczesnej, wymagającej aktualnego spojrzenia specjalistów. Od czasu do czasu Muzeum Niepodległości proponowało stałej publiczności koncerty i przedstawienia o innym charakterze, przynoszące widzom i słuchaczom przeżycia artystyczne. Zdecydowanie przeważały formy o charakterze edukacyjnym, zarówno służące upowszechnianiu wiedzy historycznej, jak i popularyzacji dziedzictwa kulturowego regionu. Dla porządku warto w tym miejscu przypomnieć tytuły wystaw czasowych, jakie były prezentowane w naszym muzeum w roku 2001:

- „Ignacy Jan Paderewski w świecie polityki” (do 6 lutego);
- „Warszawa i Mazowsze w walce o niepodległość kraju w latach 1794–1920” (do 31 marca);
- „Organizacja małego sabotażu WAWER” (do 15 marca);
- „Mazowsze — tu jest mój dom” (17–20 lutego), wystawa pokonkursowa prac młodzieży; druga część wystawy (prace z edycji dla szkół podstawowych) prezentowana była w czerwcu;
- „Kolekcja Wojciecha Ziemińskiego” (27 lutego–11 marca);
- „Dzieci wojny” (23 marca–21 września);
- „Ignacy Jan Paderewski” (kwiecień) — wystawa pokonkursowa prac młodzieży;
- „Kto Ty jesteś? Znaki polskiej tożsamości narodowej w latach 1794–1918” (27 kwietnia – 31 grudnia);
- „Ryga 800–letnia stolica Łotwy” (18 czerwca–30 września);

- „W 60. rocznicę kaźni profesorów lwowskich” (4 lipca–31 grudnia);
- „Nowe dary i nabytki Muzeum Niepodległości” (10 listopada–31 grudnia);
- „Stan wojenny — w 20. rocznicę” (13–31 grudnia).

Styczeń

Początek roku został mocno zaakcentowany — tak jak w latach poprzednich — Noworocznym Koncertem z Dedykacją (8 stycznia), przygotowanym przez pedagogów i uczniów Zespołu Państwowych Szkół Muzycznych im. F. Chopina w Warszawie. W programie koncertu znalazły się utwory muzyczne J. S. Bacha, G. F. Haendla, S. S. Szarzyńskiego, kolędy i pastoralki oraz wiersze Norwida, Słowackiego, Gałczyńskiego, Harasymowicza, Wolskiej i ks. Twardowskiego. Najbardziej podobały się kolędy prawosławne, zaaranżowane przez Romualda Twardowskiego, a wykonane przez chór Zespołu Państwowych Szkół Muzycznych im. F. Chopina, którym dyrygował Robert Lawrence. Cały koncert został entuzjastycznie przyjęty przez licznie zgromadzonych gości, którzy wspólnie z chórem szkolnym na koniec zaśpiewali kolędę „Bóg się rodzi”.

W połowie miesiąca (15 stycznia) został zorganizowany wykład prof. dr. Mariana Marka Drozdowskiego pt. „Ignacy Jan Paderewski a Polonia Amerykańska”, w ramach obchodów Roku Paderewskiego. Tydzień później miało miejsce kolejne spotkanie w ramach realizowanego od kilku lat cyklu „W marszu do niepodległości”, prowadzonego z ogromnym zaangażowaniem przez red. Zbigniewa Mierzwińskiego. To pierwsze w roku 2001 spotkanie zostało poświęcone pamięci gen. Tadeusza Kasprzyckiego (w 110. rocznicę urodzin), dowódcy słynnej I Kompanii Kadrowej. Miesięczny program został ciekawie dopełniony spotkaniem Ogólnopolskiego Klubu Filokartystów (13 stycznia), któremu towarzyszyła XIX Aukcja Starych Pocztówek, projekcją filmu *Musieli zwyciężyć* (o roku 1920) w reż. Aliny Czerniakowskiej, dwoma koncertami kolęd Chóru Kameralnego pod dyrekcją Pawła Hruszwickiego, uroczystym apelem w Bramie Straceń Cytadeli Warszawskiej i koncertem muzyków SPAM „Hej, strzelcy wraz” (z okazji rocznicy wybuchu Powstania Styczniowego), spotkaniem Zespołu Niezależnych Historyków, spotkaniem członków Stowarzyszenia Współpracy Narodów Europy Wschodniej „Zbliżenie”. Ponadto w ramach „Ferii w Muzeum” zorganizowano 7 spotkań z historią dla dzieci i młodzieży.

Luty

Miesiąc ten nie obfitował w szczególnej rangi wydarzenia, niemniej jednak kilka propozycji spotkało się z zainteresowaniem publiczności. Wspólnie z Polską Fundacją Kościuszkowską zorganizowane zostały uroczystości w 255 rocznicę urodzin Tadeusza Kościuszki (4 lutego). W naszej placówce uczestnicy spotkania zwiedzili wystawę „Warszawa i Mazowsze...”, wysłuchali recitalu Ewy Błoch oraz wzięli udział w panelu „Tadeusz Kościuszko — bohater zjednoczonej Europy”. W następnych dniach publiczność z zainteresowaniem przyjęła projekcję filmu dokumentalnego pt. *Trzy krzyże* w reż. Jacka Z. Sawickiego (5 lutego) oraz kolejne spotkanie z red. Zbigniewem Mierzwińskim, tym razem poświęcone „Cichociemnym” — spadochroniarzom Armii Krajowej (12 lutego), w którym udział wzięli m.in.

Stefan Bałuk i min. Jerzy Woźniak oraz oficerowie — przedstawiciele jednostki „Grom” i „Czerwonych Beretów”. Z kolei w ramach Roku Paderewskiego prof. dr Marian M. Drozdowski przedstawił młodzieży (12 lutego) dwa tematy: „Znaczenie działalności Ignacego Jana Paderewskiego dla odzyskania niepodległości Polski w 1918 roku” oraz „Paderewski a Piłsudski”.

Swoje odrębne znaczenie miała uroczystość wręczenia nagród laureatom I edycji konkursu pt. „Mazowsze — tu jest mój dom” (19 lutego), zorganizowanego dzięki współpracy z Mazowieckim Towarzystwem Kultury. Konkursowi, który przyniósł bardzo ciekawe efekty, patronowało Kuratorium Oświaty w Warszawie.

Z końcem miesiąca (27 lutego) otwarta została wystawa prezentująca kolekcję przekazaną naszemu muzeum w 2000 roku przez Wojciecha Ziemińskiego¹, wybitnego działacza niepodległościowego, zmarłego w styczniu 2001 roku. Wystawie towarzyszył obszerny katalog, wydany w nakładzie bibliofilskim.

W dniach 19–26 lutego Muzeum Niepodległości użyczyło swoich wnętrz na realizację przedstawienia dyplomowego Zespołu Państwowych Szkół Muzycznych im. F. Chopina — pt. *Księżniczka czardasza* Imre Kalmana². Po prezentacji premierowej (19 lutego) przedstawienie powtórzone cztery razy, każdorazowo przy przepelnionej i entuzjastycznie reagującej widowni wypełniającej westybul oraz schody prowadzące na I piętro pałacu.

Marzec

Początek miesiąca stanowił swoistą kontynuację lżejszych koncertów dla szerokiej publiczności. Okazją, bardzo szczególną, było 75-lecie warszawskiej „Orkiestry z Chmielnej”, tak bardzo zasłużonej dla ocalenia i propagowania folkloru dawnej Warszawy. Koncert jubileuszowy (4 marca), zorganizowany przy współpracy Komisji Opieki nad Zabytkami PTTK Oddział Stołeczny, przyciągnął ponad 200 widzów. Koncert podobał się bardzo, a nadmiernie stłoczonej publiczności liczne bisy wynagrodziły wszelkie niedogodności.

Dzień wcześniej odbyło się w ramach Klubu Przyjaciół Muzeum Niepodległości spotkanie z Marią Steinhagen, autorką właśnie opublikowanych wspomnień pt. *Cieletniki*. Także następne dni przyniosły kilka wartościowych merytorycznie spotkań. Publiczność uczestniczyła kolejno w: promocji książki Daniela Boćkowskiego *Czas nadziei*, poświęconej Polakom w ZSRR w latach 1940–1943 (5 marca), a wydanej przez Wydawnictwo Neriton; spotkaniu pt. „Ludzie Wawra a Akcja pod Arsenalem” (12 marca), spotkaniu z cyklu „W marszu do niepodległości” na temat „Bombowce polskie nad Berlinem” (w ramach części artystycznej pieśni patriotyczne zaprezentował Jan Pietrzak), spotkaniu pt. „Kominek z satyrą okupacyjną” (31 marca), przygotowanym przez Stowarzyszenie Szarych Szeregów.

Do tradycji imprez organizowanych rokrocznie przez nasze muzeum należy cykl spotkań „W dniu imienin Marszałka”. Tym razem, oprócz lekcji muzealnych dla młodzieży, została zaproponowana publiczności sesja popularnonaukowa pt. „Związki Józefa Piłsudskiego z regionem. Tradycje i współczesność” (19 marca). W tematykę sesji wprowadzili

1 P. R., *Dar Wojciecha Ziemińskiego*, „Głos”, 3 III 2001, nr 9; (s) *Kolekcja Wojciecha Ziemińskiego*, „Tygodnik Solidarność”, 2 III 2001, nr 9.

2 O. Deszko, *Nie tylko dla zwolenników „lżejszej muzy”*, „Życie”, 19 II 2001, nr 42.

zebranych — dyrektor Muzeum Niepodległości Andrzej Stawarz i prezes Związku Piłsudczyków RP Marian Edmund Ząbek. Następnie wygłoszono referaty poświęcone związkowi Józefa Piłsudskiego z regionem łódzkim (doc. dr Zenon Michalski), z Pomorzem (Czesław Skonka), z regionem świętokrzyskim (Mirosława Pałaszewska). Na zakończenie sesji referat „Józef Piłsudski w tradycji i pamięci narodowej” przedstawił dr Wiesław Leszek Ząbek.

Inny charakter miały konferencje informacyjno-szkoleniowe na temat przystąpienia szkół województwa mazowieckiego do Programu Sokrates-Comenius (7 i 26 marca), zorganizowane przez Kuratorium Oświaty oraz spotkanie uczestników VIII Konkursu im. Marii Konopnickiej (organizator — Wydział Kultury i Sportu Dzielnicy Śródmieście Gminy Warszawa-Centrum), które odbyło się 17 marca.

Także w tym miesiącu doszła do skutku nowa inicjatywa — cykl spotkań pod hasłem „Być Polakiem”. Od razu udało się zorganizować dwa spotkania. Pierwsze z nich odbyło się 11 marca ze Zbigniewem Zielińskim, b. oficerem AK, pierwszym ministrem III RP ds. kombatanów, zasłużonym dla środowiska leśników. Spotkanie z gościem, przewodniczącym Klubu Przyjaciół Muzeum Niepodległości, wzbogacili prezentacją wierszy i piosenek z czasów okupacji niemieckiej artyści scen warszawskich: Aleksandra Bubicz, Jerzy Antepowicz i Ryszard Bacciarelli. Drugie spotkanie z tego cyklu odbyło się 19 marca (wieczorem) w ramach imprezy „W dniu imienin Marszałka”. Gościem specjalnym była prof. Janina Pudetek. W części artystycznej wystąpili: Jolanta Fijałkowska, Leon Łochowski, Bogdan Kozyra i Andrzej Seroczyński³.

Najważniejszym wydarzeniem miesiąca stało się otwarcie wystawy „Dzieci wojny” (23 marca), przygotowanej wspólnie z Fundacją „Moje Wojenne Dzieciństwo”⁴. Patronat nad wystawą objął Piotr Fogler, dyrektor Zarządu Dzielnicy Śródmieście Gminy Warszawa-Centrum, zaś promocji prasowej podjęła się „Gazeta Wyborcza”. Podczas uroczystości otwarcia obecni byli goście honorowi: min. Jerzy Woźniak — z-ca kierownika Urzędu ds. Kombatanów i Osób Represjonowanych, Jan Parys — przewodniczący Komisji Kultury Sejmiku Województwa Mazowieckiego oraz Jarosław Płewa — z-ca dyrektora Zarządu Dzielnicy Śródmieście. W części artystycznej wystąpili: Jolanta Fijałkowska, Marian Jonkajtys i Andrzej Seroczyński.

Bardzo specjalne znaczenie dla naszej placówki miał koncert zorganizowany przez Elżbietę Zimmermann (prezesa Deutsch-Polnischen Gessellschaft Sachsen e. V.) w Dreźnie (9 marca). Był to „Benefitzkonzert” na rzecz Muzeum Więzienia „Pawiak”, który zgromadził dość liczną publiczność. W programie koncertu znalazły się pieśni Chopina, Moniuszki, Karłowicza i Pałasa oraz utwory fortepianowe Chopina i Mendelssohna, które wykonali: Sylwia Nowak (mezzosopran) i Eckehard Schubert (fortepian). Warto dodać, iż gościem honorowym koncertu był minister Saksonii ds. Kultury i Sztuki, prof. dr Hans Joachim Meyer, który wygłosił słowo wstępne. Całkowity dochód z koncertu (blisko 20 000 złotych) Pani Elżbieta Zimmermann przekazała kilka tygodni później Muzeum Więzienia „Pawiak”, wspierając w ten sposób wydatnie przygotowanie nowej ekspozycji stałej w oddziale naszego muzeum.

3 D. Żukowska, *Na imieninach u Marszałka*, „Nasz Dziennik”, 21 III 2001, nr 68.

4 EO, *Dzieci wojny*, „Nasz Dziennik”, 5 IV 2001, nr 81; MIK, *Dziecięce tragedie. Nowa wystawa w Muzeum Niepodległości*, „Życie”, 23 III 2001, nr 70.

Kwiecień

Najważniejsze wydarzenia miesiąca, to otwarcie wystawy „Kto Ty jesteś? Znaki polskiej tożsamości narodowej w latach 1794–1918” (27 kwietnia)⁵ oraz konkurs dla młodzieży szkolnej, poświęcony życiu i twórczości Ignacego Jana Paderewskiego (finał — 23 kwietnia). Wystawa „Kto Ty jesteś?” została zorganizowana dzięki pomocy finansowej Samorządu Województwa Mazowieckiego oraz Banku Przemysłowo-Handlowego SA. W ramach tej wystawy udostępniono publiczności nie tylko zbiory własne Muzeum Niepodległości oraz mniej znane pamiątki z kilku muzeów krajowych, ale także zaprezentowano *Obraz 2000 — Polska* Jerzego Lassoty de Kalińskiego i Mirosława Długosza-Mirona.

Z kolei uroczystość wręczenia nagród laureatom konkursu „Ignacy Jan Paderewski” została wzbogacona wspianiałym koncertem w wykonaniu Karola Radziwonowicza, świetnego interpretatora muzyki Paderewskiego. Nagrody zostały ufundowane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Polską Wytwórnę Papierów Wartościowych SA oraz Mazowieckiego Kuratora Oświaty. Nagrodzone i wyróżnione konkursowe prace plastyczne prezentowane były na niedużej wystawie.

Ponadto odbyło się spotkanie członków Klubu Przyjaciół Muzeum Niepodległości ze Zbigniewem Zielińskim (2 kwietnia), który prezentował swoje nowe książki; następne spotkanie z cyklu „W marszu do niepodległości” pt. „Myśląc o Ojczyźnie” (9 kwietnia), w ramach którego red. Zbigniew Mierzwiński prezentował poezję polską z archiwalnych zapisów fonograficznych (także dokonanych poza granicami kraju); spotkanie z prof. dr Zbigniewem Wójcikiem (23 kwietnia), poświęcone promocji jego najnowszej książki o Józefie Siemiradzkim. Na koniec miesiąca odbyła się projekcja filmu *Byli żołnierzami „Jodły”*, zorganizowana z inicjatywy Fundacji Filmowej AK.

Maj

Do najciekawszych wydarzeń miesiąca należy zaliczyć trzy sesje popularnonaukowe. Pierwsza poświęcona została Józefowi Piłsudskiemu, druga Jego bratu — Bronisławowi, trzecia zaś stanowiła swoistą zapowiedź nowej ekspozycji stałej w Muzeum Więzienia Pawiak, miała też być punktem wyjścia do szerszej dyskusji nad dalszym rozwojem tej placówki. Najpierw jednak (7 maja) w kularach Sejmu RP otwarta została wystawa „Więźniowie polityczni PRL 1944–1956”, przygotowana wspólnie przez naszą placówkę i Wydział Muzealny Biblioteki Sejmowej. Prezentowana wystawa była nową wersją ekspozycji z 1996 roku, która po kilkumiesięcznej prezentacji w naszym muzeum odwiedziła kilka muzeów na terenie kraju. Wystawę dla parlamentarzystów i zaproszonych gości otworzył Marszałek Sejmu RP Maciej Płażyński⁶.

5 Wystawa wielokrotnie była opisywana w prasie krajowej, por. np.: F. S. S., *Lekcje patriotyzmu*, „Głos”, 19 V 2001, nr 20; LIS, *Kto Ty jesteś...*, „Życie Warszawy”, 18 V 2001, nr 115; *Kto Ty jesteś? Znaki polskiej tożsamości narodowej (1794–1918)*. *Apel Muzeum Niepodległości*, „Głos”, 8 IX 2001, nr 36; B. Weber, *Znaki polskiej tożsamości narodowej*, „Źródło. Tygodnik rodzin katolickich”, 11 XI 2001, nr 45, s. 6–7 i inne.

6 T. M. Płuzański, *Przywrócić pamięć*, „Tygodnik Solidarność”, 11 V 2001, nr 19; R. Brejza, *Przechodniu! Odkryj głowę...*, „Tygodnik Solidarność”, 25 V 2001, nr 21.

W sesji pt. „Marszałek Piłsudski i Jego najbliżsi współpracownicy” (14 maja) referaty wygłosili: prof. dr Wiesław Jan Wysocki — „Edward Rydz-Śmigły — w cieniu Marszałka”; dr Wiesław L. Ząbek — „Józef Beck — wykonawca testamentu czy kontestator”; dr Jan Rećko — „Bolesław Wieniawa-Długoszowski — birbant czy dyplomata”; doc. dr Zenon Michalski — „Kazimierz Sosnkowski — dylematy szefa” i red. Dariusz Gurbas — „Walery Sławek — grobowa tajemnica”. Sesja, prowadzona przez dr. Andrzeja Stawarza, zakończyła się dyskusją, zaś podsumowania dokonał prof. dr Tadeusz Rawski.

Z kolei w konferencji poświęconej Bronisławowi Piłsudskiemu (21 maja) udział wzięli: dr Andrzej Stawarz — „Piłsudscy i Muzeum Niepodległości” (wprowadzenie); prof. dr Zbigniew Wójcik, który przedstawił dwa referaty — „Wkład Polaków do rozwoju cywilizacji Syberii w drugiej połowie XIX i na początku XX wieku” oraz „Losy archiwum Bronisława Piłsudskiego”; Anna Milewska-Młynik — „Literacki portret Bronisława Piłsudskiego i fakty z jego biografii zawarte w listach Żeromskich”; Imam Mahmud Taha Żuk — „Julian Talko-Hrynczewicz o Bronisławie Piłsudskim”. Na koniec odbyła się ciekawa dyskusja, w której uczestnicy sesji poparli ideę zorganizowania następnej sesji poświęconej Bronisławowi Piłsudskiemu.

Odmienny charakter miała konferencja pt. „Muzeum Więzienia «Pawiak» szczególnym miejscem pamięci narodowej” (30 maja), w której główne wystąpienia przygotowali: prof. dr Józef Garliński z Londynu („Pawiak — miejsce martyrologii narodu polskiego”); Andrzej Przewoźnik („Rola Muzeum Więzienia «Pawiak» jako szczególnego miejsca pamięci w kształtowaniu świadomości i wychowaniu przyszłych pokoleń”), Andrzej Krzysztof Kunert („Wartości ideowo-wychowawcze nowej ekspozycji Muzeum Więzienia «Pawiak»”) oraz dr Andrzej Stawarz („Stan obecny i perspektywy rozwoju placówki jako oddziału Muzeum Niepodległości”). Na konferencji, której patronowali: Alicja Grześkowiak — Marszałek Senatu RP oraz Kazimierz M. Ujazdowski — Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego, obecni byli przedstawiciele Urzędu ds. Kombatantów, Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Instytutu Pamięci Narodowej oraz Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego. W żywej dyskusji wzięli udział historycy oraz kombatanci ze środowiska b. więźniów Pawiaka oraz b. żołnierze Armii Krajowej. Wnioski z tego spotkania z pewnością posłużą rozwijaniu koncepcji nowego programu rozbudowy i działalności Muzeum Więzienia „Pawiak”.

W maju, poza tradycyjnie kontynuowanymi cyklami spotkań, miało też miejsce spotkanie wyjątkowe — Klub Publicystów Lotniczych wraz z Oficyną Wydawniczą ECHO zorganizował spotkanie (23 maja) z płk. Franciszkiem Gabreyskim, pilotem amerykańskim polskiego pochodzenia, który brał udział w II wojnie światowej oraz wojnie koreańskiej, następnie pełnił ważne funkcje w lotnictwie wojskowym USA. Podczas bardzo ciekawego spotkania w przepelnionej sali promowano jego autobiografię pt. *Gabby — pilot myśliwski*.

Z innych spotkań warto wymienić: wieczór autorski Aldony Kraus (7 maja), spotkanie z prof. dr Stefanem K. Kuczyńskim pt. „Symbole polskości — godło, barwy, hymn” w ramach cyklu „Być Polakiem” (14 maja), wieczory filmowe oraz spotkanie (28 maja) z cyklu red. Zbigniewa Mierzwińskiego „W marszu do niepodległości”, poświęcone III powstaniu śląskiemu (w 80. rocznicę), Dni Cytadeli w Muzeum X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej (12–13 maja), posiedzenie Krajowej Rady Regionalnych Towarzystw Kultury (w 20-lecie powstania), podczas którego wręczono nagrody młodym laureatom konkursu przeprowadzonego na 200-lecie polskiego regionalizmu.

Czerwiec

Przy końcu pierwszego półrocza nastąpiła kulminacja sezonu 2000/2001, co zaznaczyło się wieloma ważnymi wydarzeniami. Kolejno były to: promocja książki Jana Żaryna *Kościół w polsce w latach przełomu 1953–1958* (4 czerwca); konferencja dla nauczycieli „Edukacja europejska w procesie integracji Polski z Unią Europejską” (4 czerwca), zorganizowana w ramach współpracy z Kuratorium Oświaty w Warszawie; zakończenie I edycji konkursu „Mazowsze — tu jest mój dom” (dla szkół podstawowych) — 5 czerwca; promocja wydawnictwa albumowego *Dzieje oręża polskiego* (11 czerwca), otwarcie wystawy fotograficznej Guntarsa Bozdorfsa „Ryga 800–letnia stolica Łotwy” (18 czerwca)⁷; spotkanie w 65. rocznicę śmierci gen. Gustawa Orlicz–Dreszera (w cyklu „W marszu do niepodległości” red. Zbigniewa Mierzwińskiego) — 18 czerwca; promocja t. IV i V wspomnień *Moje wojenne dzieciństwo*, wydanych przez Fundację „Moje Wojenne Dzieciństwo” (19 czerwca); konferencja „Edukacja dla bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej” (12 czerwca), zainicjowana przez Stowarzyszenie Tradycji Polskiego Oręża, w której udział wzięli: prof. dr Tadeusz Rawski, płk prof. dr Ryszard Stępień, dr Tadeusz Siuda, płk dr Krzysztof Zaczek Zaczynski i ppłk dr Mirosław Kaliński. Wreszcie zaskakującą promocję zorganizowało wydawnictwo MUZA SA, proponując czytelnikom „tajne spotkanie” (25 czerwca)⁸, poświęcone prezentacji książki *Archiwum Mitrochina*.

Jednak najmocniejszym punktem okazało się otwarcie nowej ekspozycji stałej w Muzeum Więzienia „Pawiak” — „Pawiak 1835–1944”. Uroczystość w dniu 26 czerwca zaszczyściło wielu znakomitych gości, zaś specjalne wystąpienie przygotował Minister Spraw Zagranicznych Władysław Bartoszewski, który kilka dni wcześniej objął funkcję Przewodniczącego Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa. Podczas otwarcia Andrzej Zalewski, przedstawiciel Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, przekazał dyrektorowi Muzeum Niepodległości decyzję o wpisaniu Muzeum Więzienia „Pawiak” do rejestru zabytków. Następnie Ryszard Bacciarelli recytował wiersz Ryszarda Kiersnowskiego *Testament poległych*. Tuż przed zaproszeniem do zwiedzania wystawy licznie zgromadzonych gości, dyrektor Muzeum Niepodległości przedstawił zespół autorów wystawy, zaś Andrzej Krzysztof Kunert zapoznał zebranych z ideą i charakterem nowej ekspozycji.

Lipiec–sierpień

Na początku lipca (2 lipca) Muzeum Niepodległości przygotowało uroczystość w 60. rocznicę kaźni profesorów lwowskich⁹. Honorowy patronat przyjął min. Marek Siwiec sekretarz stanu w Kancelarii Prezydenta RP, natomiast podczas „Wieczoru pamięci” obecna była min. Jolanta Szymanek–Deresz, reprezentująca Kancelarię Prezydenta RP. Pani minister po

7 800 lat Rygi, „Rzeczpospolita”, 15 VI 2001, nr 138; TOP, *Ryga — miejsce magiczne*, „Życie Warszawy”, 18 VI 2001, nr 140.

8 POT, *Supertajne odtajnione*, „Życie Warszawy”, 25 VI 2001, nr 146.

9 A. Mieszkowska, *Wieczór pamięci*, „Tydzień Polski”, 21 VII 2001, nr 29; (ANT), *Pamięci profesorów*, „Trybuna”, 3 VII 2001, nr 153; Z. Szpakowski, *Kalendarz Polski. 4 lipca 1941 roku*, „Gazeta Polska”, 11 VII 2001, nr 28; D. J. Cirlić, *Zapomniana rocznica*, „Gazeta Wyborcza”, 26 VII 2001, nr 173.

otwarcu wystawy poświęconej tragicznym wydarzeniom nocy z 3 na 4 lipca 1941 roku we Lwowie, wygłosiła przemówienie stanowiące zarazem znakomite wprowadzenie w tematykę wieczoru. Następnie kolejno głos zabierali: Jerzy Janicki, Magdalena Bajer, Aleksandra Garlicka, ks. Janusz Popławski, prof. dr Jan Kulczyński, prof. dr Wojciech Wrzesiński. Ryszard Bacciarelli odczytał relację prof. dr Tomasza Cieszyńskiego o aresztowaniu jego ojca prof. dr Antoniego Cieszyńskiego przez gestapo. Na zakończenie licznie zgromadzeni goście obejrzeni film dokumentalny *4 lipca o świcie we Lwowie* według scenariusza Mariana Bekajło i Jerzego Janickiego, w reż. Mariana Bekajło.

Inne ważne wydarzenie uczczono drugim „Wieczorem pamięci” w końcu lipca, w przeddzień 57. rocznicy wybuchu Powstania Warszawskiego. Jednego dnia (30 lipca) miały miejsce: promocja drugiej części III tomu *Wielkiej Ilustrowanej Encyklopedii Powstania Warszawskiego* (wydanej staraniem Fundacji „Wystawa Warszawa Walczy 1939–1945” i Domu Wydawniczego „Bellona”)¹⁰; następnie zaś zorganizowano projekcję filmów dokumentalnych *Album Powstania Warszawskiego* oraz *50. rocznica wybuchu Powstania Warszawskiego — spotkanie z prof. Aleksandrem Gieysztozem i Władysławem Bartoszewskim* w reż. Jacka Sawickiego. Po projekcji, podczas której obecny był Władysław Bartoszewski z małżonką, odbyła się promocja książki Tadeusza Sawickiego *Rozkaz: zdławić powstanie. Siły zbrojne III Rzeszy w walce z Powstaniem Warszawskim*, wydanej przez Dom Wydawniczy „Bellona”.

Specjalny charakter miał koncert Chóru Kameralnego Kościoła Ewangelicko-Reformowanego, zorganizowany 5 sierpnia w ramach „Letnich spotkań”. Koncert polskiej muzyki religijnej i świeckiej (był to bardzo ciekawy wybór utworów od XIV do XX wieku) prowadził Paweł Hruszwicki.

Następne spotkania odbyły się w drugiej połowie sierpnia: w cyklu „W marszu do niepodległości” red. Zbigniew Mierzwiński nawiązał do 35. rocznicy śmierci gen. Tadeusza Bora Komorowskiego, proponując zebrany występ historyka prof. dr Wiesława Jana Wysokiego oraz koncert pieśni żołnierskich w wykonaniu Chóru AK „Nowogródzkie Orły” (20 sierpnia); natomiast w nawiązaniu do rocznicy Bitwy Warszawskiej 1920 roku odbyła się projekcja filmu *Musieli zwyciężyć* w reż. Aliny Czerniakowskiej, którą zorganizowano przy współpracy Towarzystwa Miłośników Historii (27 sierpnia).

Wrzesień

Ten właśnie miesiąc, stanowiący po przerwie wakacyjnej (mniej wypełnionej imprezami) wejście w nowy sezon, przyniósł wiele nowych propozycji dla publiczności.

Kolejno odbyły się: odczyt Apoloniusza Zawilskiego pt. „Nowe spojrzenie na wrzesień 1939” (3 września), współorganizowany przez redakcję „Przeglądu Wojskowo-Historycznego” (tezy głoszone przez autora wzbudziły wiele kontrowersji, co znalazło swój wyraz w trakcie dyskusji); promocja książki dr Zygmunta Królaka pt. *Polska w Europie. Gospodarcza polityka narodowa* (10 września); spotkanie z uczestnikami Powstania Warszawskiego, poświęcone gromadzeniu dokumentacji do encyklopedii powstania (w trakcie spotkania zaprezentowano film w reż. Aliny Czerniakowskiej pt. *Refleksje współczesne o Powstaniu War-*

szawskim) — 17 września; spotkanie w ramach cyklu „W marszu do niepodległości”, poświęcone 105 rocznicy urodzin mjr. Adama Kowalskiego (24 września), z udziałem pieśniarki Danuty Reutt z Londynu. Pod koniec miesiąca (29 września) odbyła się sesja popularnonaukowa, zorganizowana przez Instruktorski Krąg Seniorów ZHP pt. „80-lecie cudu nad Wisłą”.

W dniach 24–28 września zorganizowane zostały Dni Pamięci Pawiaka pod patronatem Prezydenta m.st. Warszawy Pawła Piskorskiego, przy wsparciu finansowym Wydziału Kultury i Sztuki Zarządu m.st. Warszawy¹¹. W ramach Dni otwarto wystawę „Dzień powszedni Pawiaka”, uzupełniającą nowo otwartą ekspozycję stałą, ponadto przedstawiono publiczności premierę spektaklu „Sceny u Radziwiłłów” pt. *Pawiak i jego więźniowie 1835–1944*. Następnie nowy spektakl oraz przedstawienie *Pokolenie Janka Bytnara* obejrzało kilka grup młodzieży szkolnej, która uczestniczyła także w lekcjach muzealnych na ekspozycji stałej.

Trzeba zaznaczyć, iż 11 września w Bibliotece Narodowej otwarta została wystawa pt. „Wspaniałe, kapitalne... Nie do publikacji! (Literatura piękna i eseistyka w drugim obiegu 1976–1989)”, przygotowana w znacznej części przez Muzeum Niepodległości — z naszych zbiorów pochodziło wiele eksponatów, zaś scenariusz powstał przy udziale Mirosławy Pałaszewskiej, głównego inwentaryzatora naszego muzeum.

Październik

Na samym początku miesiąca (1 października) zorganizowany został, dzięki pedagogom i uczniom Zespołu Państwowych Szkół Muzycznych im. F. Chopina, koncert muzyki amerykańskiej i polskiej, poświęcony pamięci ofiar ataku terrorystycznego 11 września. Tego samego dnia w ramach cyklu „Być Polakiem” odbyło się interesujące spotkanie z dr Cezarym Leżeńskim, Prezesem Zarządu Głównego Stowarzyszenia Tradycji Mazurka Dąbrowskiego.

Tydzień później (8 października) odbyła się inauguracja sezonu 2001/2002. Złożyły się na nią: koncert przygotowany przez Zespół Państwowych Szkół Muzycznych im. F. Chopina oraz wieczór poświęcony postaci księcia Janusza Radziwiłła. W ramach koncertu uzdolnieni uczniowie zaprezentowali utwory polskich kompozytorów: Chopina, Wieniawskiego, Moniuszki, Karłowicza, Joteyki, Paderewskiego i Szymanowskiego. Przy fortepianie młodym solistom akompaniował Piotr Kędzierski, zaś cały koncert prowadziła Emilia Romaniuk. Po przerwie odbył się wieczór przygotowany wspólnie z Wydawnictwem DiG przy udziale Jerzego Jaruzelskiego, autora książki pt. *Książę Janusz (1880–1967)*. W książce tej opublikowane zostały wspomnienia Janusza Radziwiłła — jej fragmenty licznie zebranej publiczności odczytał Ryszard Bacciarelli. Spotkanie zaszczylił swoją obecnością przedstawiciel rodu Radziwiłłów.

Następnie miała miejsce uroczysta promocja katalogu wystawy „Kto Ty jesteś?” (15 października). W części artystycznej wystąpili: Paweł Siwczak (fortepian) student Akademii Muzycznej w Warszawie oraz Kamil Walasek (altówka) uczeń Zespołu Państwowych Szkół Muzycznych im. F. Chopina. Wykonane zostały utwory Wieniawskiego, Paderewskiego, Perkowskiego i Joanny Bruzdowicz (sonata *The Song of Hope Love*).

Dzień później (16 października) Muzeum Niepodległości wspólnie ze Stowarzyszeniem Miłośników Tradycji Mazurka Dąbrowskiego podejmowało młodzież szkolną przybyłą na

11 (PC), *Dni Pamięci Pawiaka. Godzina po godzinie*, „Trybuna”, 25 IX 2001, nr 224.

sesję popularnonaukową pt. „Józef Wybicki — zasłużony dla Rzeczypospolitej”. Interesujące referaty wygłosili dr Cezary Leżeński i dr Aleksander Kociszewski, zaś spotkanie zostało uatrakcyjnione występem jednego z ostatnich w Polsce cymbalistów.

W następnych dniach odbyły się m.in.: uroczyste podsumowanie wojewódzkiego konkursu językowego ogłoszonego przez Mazowieckiego Kuratora Oświaty pod hasłem „Mazowsze w procesie integracji europejskiej” (22 października), które wzbogacono koncertem uczniów Państwowej Szkoły Muzycznej II stopnia im. J. Elsnera Zespołu Państwowych Szkół Muzycznych oraz projekcją filmu o Ignacym Janie Paderewskim; spotkanie z cyklu „Wieczór pamięci” pt. „Akcja Mitropa”, prowadzone przez Jacka Sawickiego; spotkanie poświęcone I Samodzielnej Polskiej Brygadzie Spadochronowej w ramach cyklu red. Zbigniewa Mierzwińskiego „W marszu do niepodległości” (29 października), z koncertem Chóru „Starówka”.

W dniu 20 października 2001 roku dyrektor Andrzej Stawarz wziął udział w sesji popularnonaukowej pt. „Związki Józefa Piłsudskiego z Austrią”, zorganizowaną w Wiedniu z inicjatywy Stowarzyszenia Miłośników Tradycji Mazurka Dąbrowskiego, Oddział Wojewódzki w Gdańsku. Dyrektor Andrzej Stawarz podczas sesji wygłosił referat na temat zbiorów związanych z Marszałkiem Józefem Piłsudskim w Muzeum Niepodległości. W obradach sesji uczestniczyła m.in. Ambasador RP w Austrii Teresa Lipowicz.

Listopad

Imprezy w tym miesiącu skupiono wokół dwóch ważnych wydarzeń: obchodów Roku Paderewskiego oraz Święta Niepodległości. W pierwszym wypadku nastąpiła swoista kulminacja spotkań i koncertów; w drugim — jak co roku od 1990 roku — w naszej placówce manifestowano różnorodnymi propozycjami dla widzów kolejną rocznicę odzyskania przez Polskę niepodległości w 1918 roku. Jeszcze przed obchodami rocznicy miało miejsce spotkanie z cyklu „Być Polakiem”, poświęcone Ignacemu Janowi Paderewskiemu (5 listopada). W spotkaniu według scenariusza dr. Andrzeja Stawarza udział wzięli prof. Bogna Hałacz (fortepian) i Ryszard Bacciarelli (recytacje). Publiczności zaprezentowano wybór przemówień Paderewskiego z lat 1910–1918 oraz utwory muzyczne — Chopina i Paderewskiego. Na zakończenie widzowie obejrzeli film w reż. Bohdana Rączkowskiego pt. *Paderewski*. Spotkaniu patronowała Polska Wytwórnia Papierów Wartościowych SA.

Bogaty program zapewniono publiczności uczestniczącej w Dniach Niepodległości (od 9 do 12 listopada)¹². W piątek (9 listopada) kolejno zorganizowano: spotkanie dla licealistów w Muzeum X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej z wykładem „Tradycje obchodów Święta Niepodległości” i zwiedzaniem wystawy poświęconej pobytowi Józefa Piłsudskiego w więzieniu X Pawilonu; uroczystość złożenia wieńców w Bramie Straceń Cytadeli Warszawskiej; inaugurację I Przeglądu Polskich Filmów Historycznych (projekcja filmu *Przedwiośnie* w reż. F. Bajona). W sobotę (10 listopada) nastąpiło otwarcie wystawy darów i nabytków Muzeum Niepodległości, podczas którego wręczono darczyńcom upominki rzeczowe

12 Najszerzej poinformowano o programie proponowanym przez nasze muzeum: J. Halbersztat, *Na koni i do biegu!* „Gazeta Wyborcza” (Stołeczna), 10–11 XI 2001, nr 263.

i pamiątkowe dyplomy. Po otwarciu wystawy odbył się koncert muzyki polskiej, w ramach którego wykonawcy (Małgorzata Kubala — sopran, Katarzyna Kraszewska i Piotr Kędzierski — fortepian) zaprezentowali głównie utwory Paderewskiego (w tym cykl pieśni do słów Adama Asnyka), ale także Chopina i Szymanowskiego. Piękna interpretacja utworów fortepianowych i wokalnych przypadła publiczności do gustu, wykonawcy zostali nagrodzeni entuzjastyczną owacją. Następnie odbył się koncert Chóru „Harfa” — w jego wykonaniu pieśni narodowe wzruszyły bardzo wiele osób na widowni.

W niedzielę (11 listopada) — dokładnie w Święto Niepodległości — odbyły się kolejno: promocja książki *Warszawa i Mazowsze w walce o niepodległość kraju w latach 1794–1920* (z udziałem redaktorów i autorów); koncert Jana Pietrzaka „Żeby Polska była Polską” (bardzo dobrze przyjęty przez publiczność) oraz druga projekcja w ramach I Przeglądu Polskich Filmów Historycznych (*Popioły* w reż. A. Wajdy). Z kolei w poniedziałek (12 listopada) organizatorzy zapewnili zainteresowanym konferencję naukową „Listopad 1918 — odzyskanie niepodległości” oraz koncert monograficzny pieśni Ignacego Jana Paderewskiego w wykonaniu Ewy Iżykowskiej (sopran). Podczas konferencji referaty wygłosili: dr Arkadiusz Kołodziejczyk pt. „Listopadowe dni 1918 roku na obszarze Królestwa Polskiego”, dr Andrzej Stawarz pt. „Odzyskanie niepodległości w listopadzie 1918 roku w świetle prasy warszawskiej”, dr Tadeusz Krawczak pt. „Źródła dotyczące odzyskania niepodległości w 1918 roku w zbiorach Archiwum Akt Nowych”, dr Zbigniew Puchalski pt. „Odzyskanie niepodległości w 1918 roku w zbiorach Muzeum Wojska Polskiego” oraz dr Tadeusz Swat pt. „Listopad 1918 roku — pomniki i miejsca pamięci”. W trakcie żywej dyskusji zgłoszono liczne wnioski, m.in. dotyczące konieczności realizacji następnych wystaw, sesji i form popularyzacji wiedzy o odzyskaniu niepodległości w listopadzie 1918 roku.

Wyjątkowym wydarzeniem artystycznym był wieczorny koncert Ewy Iżykowskiej, wokalistka bowiem zaprezentowała licznej publiczności dwa cykle pieśni Paderewskiego (z op. 7 i 18 — do słów Mickiewicza) oraz cztery pieśni Chopina. Znakomitej artystce, znanej z licznych występów w kraju i zagranicą, akompaniował Marek Mizera, który zagrał także dwa utwory Chopina — *Scherzo b–moll* op. 31 i *Poloneza as–dur* op. 53. Koncert Ewy Iżykowskiej stał się pięknym zwieńczeniem Dni Niepodległości, był przy tym mocnym (ale jeszcze nie ostatnim) punktem udziału Muzeum Niepodległości w obchodach Roku Paderewskiego.

Z pozostałych i licznych imprez trzeba wymienić: sesję Krajowej Rady Regionalnych Towarzystw Kultury (16 listopada); spotkanie z cyklu „Wieczór pamięci” poświęcone Tadeuszowi Żenczykowskiemu (19 listopada), wieczór z cyklu „W marszu do niepodległości”, podczas którego red. Mierzwiński przypomniał zasługi marszałka Rydza-Śmigłego (26 listopada).

Grudzień

W ostatnim miesiącu roku dokonano podsumowania udziału naszej placówki w obchodach Roku Paderewskiego. Uczyniono to przy okazji od dawna zapowiadanego recitalu Karola Radziwonowicza (10 grudnia). Najpierw — tuż przed koncertem — dyrektor Muzeum Niepodległości dr Andrzej Stawarz krótko omówił najważniejsze formy zrealizowane w ramach Roku Paderewskiego przez naszą placówkę, następnie wręczył kilkudziesięciu

osobom pamiątkowe dyplomy uznania i wydawnictwa muzealne. W ten sposób symbolicznie zostali uhonorowani liczni współpracownicy muzeum, którzy w ciągu roku wspierali organizację spotkań, konkursu i koncertów przybliżających społeczeństwu Mistrza Paderewskiego. Następnie Małgorzata Perkowska z Centrum Paderewskiego przy UJ w Krakowie opowiedziała zebranych o działalności prowadzonego przez siebie ośrodka. W części artystycznej Karol Radziwonowicz zagrał m.in. *II Legendę* op. 16 nr 5, *Menuet antyczny* nr 1 z op. 14, *Krakowiaka fantastycznego* nr 6 z op. 14, *Nokturn B-dur* op. 16 nr 4, *Elegię* op. 4 i *Poloneza H-dur* nr 6 z op. 9 — wszystkie skomponowane przez Ignacego Jana Paderewskiego. Piękny koncert został owacyjnie przyjęty przez licznie zgromadzoną publiczność. Koncertowi temu patronowała Polska Wytwórnia Papierów Wartościowych SA.

Ponadto warto zauważyć kilka innych imprez: spotkanie z cyklu „W marszu do niepodległości” (3 grudnia), poświęcone Samodzielnej Brygadzie Strzelców Karpackich w walkach o Tobruk; ponadto „Wieczór pamięci”, prezentujący film o Stefanie Korbońskim w reż. Jacka Sawickiego (17 grudnia), spotkanie opłatkowe niepodległościowych środowisk kombatanckich (15 grudnia) z koncertem kołęd w wykonaniu artystów Teatru Wielkiego (prowadzenie — Zygfryd Rekosz).

Koniec roku zaznaczył się też podtrzymaniem dwóch przedsięwzięć dorocznych. Pierwsze z nich, to uroczystość wręczenia nagród laureatom Konkursu na Najlepsze Masoviana im. Aleksandra Gieysztor, zorganizowanego przez Mazowieckie Towarzystwo Kultury (3 grudnia)¹³. Uroczystość tę uświetnił koncert chopinowski w wykonaniu niezwykle uzdolnionej Kasi Kraszewskiej oraz występ chóru i zespołu muzycznego z Zespołu Państwowych Szkół Muzycznych przy ul. Miodowej w Warszawie. Drugie przedsięwzięcie, to „Muzealne Mikołajki”, dedykowane dzieciom z domów dziecka i szkół specjalnych, które w czasie pobytu w naszym muzeum (7–8 grudnia) uczestniczyły w spotkaniu z Mikołajem, obejrzały specjalny program oraz wystawy i otrzymały upominki ufundowane przez sponsorów.

*

Przypomniane powyżej wystawy, spotkania, konferencje i inne imprezy zostały zrealizowane dzięki współpracy z wieloma instytucjami (część z nich została już wyżej wymieniona z nazwy), przy czym szczególnie owocne było utrwalenie współpracy z Polską Wytwornią Papierów Wartościowych SA, Kuratorium Oświaty w Warszawie, Związkiem Piłsudczyków, Związkiem Legionistów Polskich i Ich Rodzin, Światowym Związkiem Żołnierzy Armii Krajowej, Stowarzyszeniem Miłośników Tradycji Mazurka Dąbrowskiego, Zespołem Państwowych Szkół Muzycznych im. F. Chopina i kilkoma innymi szkołami muzycznymi, Mazowieckim Towarzystwem Kultury, Stowarzyszeniem Polskich Artystów Muzyków, Towarzystwem Miłośników Historii, Wydawnictwem DiG, Oficyną Wydawniczą RYTM, Domem Wydawniczym „Bellona”, przedsiębiorstwem CEZAS oraz firmą TABEX.

Znaczna część imprez dorocznych i cyklicznych oraz okolicznościowo-rocznicowych uzyskała dofinansowanie z różnych źródeł. Specjalne podziękowania Muzeum Niepodległości składa w pierwszym rzędzie: Samorządowi Województwa Mazowieckiego, Radzie i Zarządowi Dzielnicy Śródmieście Gminy Warszawa-Centrum (dofinansowanie większości

13 (ki), *Nagrody im. A. Gieysztor. Mazoviana 2001*, „Tygodnik Ciechanowski” 2001, nr 51.

impresz cyklu dorocznego), Wydziałowi Kultury i Sztuki Zarządu Miasta Stołecznego Warszawy, Wydziałowi Kultury Dzielnicy Żoliborz, Polskiej Wytwórni Papierów Wartościowych SA, Ministerstwu Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Fundacji BRE Bank SA, Bankowi Przemysłowo-Handlowemu SA, Państwowemu Zakładowi Ubezpieczeń SA Oddział Okręgowy w Warszawie, Fundacji „Polonia Restituta”. Oddzielne podziękowania należą się sponsorom Muzeum Więzienia „Pawiak”, dzięki czemu udało się w końcu roku 2000 oraz w roku 2001 wykonać znaczną część zaplanowanych remontów oraz otworzyć nową wystawę stałą (por. opracowanie Magdaleny Woltanowskiej, zamieszczone w tym numerze „Niepodległości i Pamięci”).

Nie wszystkie formy działalności mogły znaleźć pełniejsze odbicie w powyższym zestawieniu. Zatem dodajmy jeszcze kilka liczb: wszystkie ekspozycje stałe oraz 12 wystaw czasowych odwiedziło w Muzeum Niepodległości (wraz z oddziałami) — 49 tys. widzów. Najczęściej odwiedzane były ekspozycje stałe w Muzeum X Pawilonu (w tym „Więźniowie X Pawilonu” — 11 000 widzów), nowa ekspozycja stała „Pawiak 1835–1944” (10 700 — w II półroczu, po otwarciu wystawy), wystawa stała w Mauzoleum Walki i Męczeństwa (10 300). Stała ekspozycja w głównej siedzibie Muzeum Niepodległości pt. „Rzecz największa Polska” miała mniej widzów niż w latach poprzednich (prawie 5 000), natomiast z wystaw czasowych największym powodzeniem widzów cieszyła się wystawa „Kto ty jesteś?...” (blisko 6 500). Odbyło się we wszystkich naszych placówkach 400 imprez, w tym: 189 tematycznych lekcji muzealnych, 41 koncertów, 55 seansów filmowych, 48 spotkań i imprez cyklicznych, 25 spektakli „Sceny u Radziwiłłów”, 14 promocji książek, 11 sesji oraz 15 innych imprez. Ogółem w formach proponowanych szerszej publiczności uczestniczyło 25 500 osób.

Na zakończenie z satysfakcją pragnę podkreślić, iż stale rozszerzany program edukacji historycznej i wychowania patriotycznego zyskuje coraz większe wsparcie wielu organizacji i instytucji, a przede wszystkim coraz częściej akces do udziału w konkursach, lekcjach muzealnych, warsztatach, sesjach popularnonaukowych zgłaszają szkoły. Bardzo wydatnie rozwinęła się w roku 2001 także inicjatywa promowania polskiej muzyki, i to nie tylko dzięki udziałowi naszego muzeum w obchodach Roku Paderewskiego. Wydaje się, iż równie optymistycznie można spojrzeć na dalsze popularyzowanie polskiej poezji patriotycznej i literatury niepodległościowej. Z roku na rok umożliwia to ogółowi zwiedzających nasze muzeum jeszcze lepsze poznanie i zrozumienie problematyki historycznej i współczesnej prezentowanej w ramach kolejnych wystaw, jak również poprzez promowane i wydawane własnym sumptem publikacje. O tym, że działalność muzeum budzi coraz większe zainteresowanie publiczności, świadczy także rozwój Klubu Przyjaciół Muzeum Niepodległości, którego przewodniczącym jest Zbigniew Zieliński, wspaniały orędownik naszej placówki. Pod koniec roku 2001 Klub liczył już prawie 500 członków. Uczestniczyli oni aktywnie w bardzo wielu spotkaniach i występowali z ciekawymi i wartościowymi inicjatywami, zarówno jeżeli chodzi o proponowanie tematyki imprez, jak i tworzenie klimatu służącego wspomaganie muzeum w realizacji wielu zadań, tak merytorycznych, jak i pozostałych (np. konserwacja muzealiów, prace remontowo-konserwatorskie). W ciągu kilku miesięcy dzięki zaangażowaniu wielu członków Klubu powiększone zostały zbiory muzealne, ponadto zebrano kilkaset książek, które w roku 2002 zostaną rozprowadzone na specjalnym kiermaszu. Działalność Klubu ma spore perspektywy rozwojowe i obok współpracy kilkunastu środowisk spo-

tecznych oraz uzyskiwanego wsparcia ze strony wielu instytucji sponsorskich stanowi znakomite oparcie dla codziennego funkcjonowania Muzeum Niepodległości w latach następnych.

Inną, także wysoce rozwojową formą, jest *Wszechnica Mazowiecka* — cykl spotkań i sesji, popularyzujący wśród nauczycieli i miłośników regionu oraz młodzieży szkolnej tradycje historyczne i dziedzictwo kulturowe regionu. Realizowany jest w ramach ścisłej współpracy naszego muzeum z Mazowieckim Towarzystwem Kultury, przy patronacie Kuratorium Oświaty w Warszawie i Samorządu Województwa Mazowieckiego. Stopniowo włączają się też inne instytucje kultury: Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli, Stowarzyszenie Nauczycieli Polonistów (Oddział Warszawski) i inne. Wiele z wymienionych w powyższym kalendarium imprez (a ponadto spotkania i wykłady) dotyczących regionu zrealizowano w ramach *Wszechnicy Mazowieckiej*.

Uroczystość składania wieńców w Bramie Straceń na stokach Cytadeli Warszawskiej (9 listopada)

Koncert pieśni narodowych w wykonaniu chóru „Harfa”, prowadzi Zygfryd Rekosz (10 listopada)

Na wystawie „Nowe dary i nabytki Muzeum Niepodległości” — pośrodku Mirosława Pałaszewska, autorka scenariusza i kurator wystawy (10 listopada)

Promocja książki *Warszawa i Mazowsze w walce o niepodległość kraju w latach 1794–1920*, na fot. współredaktorzy publikacji: prof. dr Adam Koseski (z prawej) i dr Andrzej Stawarz (11 listopada)

Koncert Jana Pietrzaka „Żeby Polska była Polską” (11 listopada)

Recital Ewy Iżykowskiej — sopran (12 listopada)